

A könyvtár szociális funkciója

Alapvető kézikönyvekből hiányzik ugyan a jelzett fogalom meghatározása, de rövid töprengés, beszélgetés nyomán az Úrhatnám polgár *Jourdain* úrjához hasonlóan, minden könyvtáros számára nyilvánvalóvá válik, hogy „hiszen mi is prózában beszélünk”, amikor naponta kinyitjuk a jól fűtött és világított könyvtárainkat, s ezzel melegedni vágyó nyugdíjasoknak, az otthoni tétlenség és monotonia elől menekülő munkanélkülieknek, felnőttek megnyugtató mosolyát kereső kulcsos gyerekeknek, kivert kutyaként kóborló hobóknak és még sokan másoknak adunk fedelet, megnyugvást, társas-magányt néhány órára.

Teremtő szenvedés?

Siketnek hallók között, cigánynak nem cigány többségben, állami gondozottnak a családban élők társaságában, magyarnak román anyanyelvűek között, botorkálónak a futók után tekintve, szlováknak magyarok közé szorulva, vakoknak látókkal együtt lenni, azaz hátrányos helyzetű kisebbségi csoporthoz tartozni bizony keserűséget, megalázottságot, szenvedést jelent, melyet tapintatos segítő-készséggel például könyvtárban is lehet enyhíteni, mérsékelni.

Jól begyakorolt közhelyeink szerint ez a helyzet értékteremtő – súly alatt nő a pálma, a homok sértette kagyló gyöngyöt termel –, mert a háttérbe szorítottság, a „ritkább levegő” nagyobb erőfeszítésre készítet, s a nagyobb elszántság, a céltudatosabb munka jobb teljesítményeket eredményez. Vagyis az emberi lélek és test kiegyenlítő, kompenzáló mechanizmusai teszik lehetővé olykor, hogy az utolsókból első is lehessenek.

Nem szabad azonban illúziókat táplálva automatizmusokat feltételeznünk! Az átlagon felüli érzelmi, szellemi, fizikai, anyagi teher nem minden esetben hívja elő a magasabb teljesítményeket, hanem oka, háttere lehet lelki és fizikai torzulásoknak is. (Féltékenység, irigység stb.) Csoportok és egyének szintjén is jól megfigyelhető az önsajnálát, az elveszettség érzés romboló, gyengítő, torzító hatása, de gyakran botlunk a túlkompenzálás ijesztő példáiba is: fensőbbsegítudat, góg, kiváltságok követelése. Legutóbb, 1993 szeptemberében Sepsiszentgyörgy központjában láttam öles betűkkel egy középület falára festve „Székely szarta magyar”.

Hasonlóan bántó megnyilvánulásokat bőséggel találunk itthoni falfirkáinkban és az egyéni megnyilvánulásokban is. A reakciók számbavétele viszont óhatatlanul fordítja figyelmünket a fogadtatás elemi formái felé. Talán leggyakoribb a „tapintatos figyelmetlenség”, úgy teszünk, mintha nem vettük volna észre, ami pedig nyilvánvaló, de nem akarunk tapintatlanul megbámulni, zavarbaejtően kérdezősködni, felesleges magyarázkodásra készletelni. Némileg ritkább, de ugyancsak jellegzetes magatartásmód a „ha törik, ha szakad, de segíték” elszántságú gyors és határozott megragadás, odavezetés, megtanítás, kézbeadás stb. Egyrészt ezek a heves és ellentmondást nem tűrő gesztusok csak fokozzák a kiszolgáltatottság, kisebbségi érzések szükségszerűen meglévő gubancát, másrészt persze növelik a segítő fölénytudatát, magabizását. De vajon ezek-e az

igazi céljaink? Harmadrészt honnan tudja olyan magabiztosan a segítő, mire is lenne leginkább szüksége a másíknak?

Vagyis a beszélgetés, a kapcsolat, „az itt vagyok, hogy segíthessek” attitűd általánossá tételére lenne szükség, hogy ne a megszegényítés, ne a kölcsönös zavar, hanem az újabb és újabb „gyöngyök felszínre hozása” lehessen egyre inkább jellemző mindazok esetében, akik szociális vagy egészségi okok miatt – a többséghez viszonyítva – jelentős hátrányokkal kénytelenek naponta megbirkózni.

A gyöngyök, az értékek könyvtáron belüli létrehozásának esélyeiről rendezett tanácskozást 1993. szeptember 24-én Nyíregyházán a Megyei Könyvtárban az MKE két rokonszervezete, a Közkönyvtári Egylet és az Olvasószolgálati szekció.

A konferenciáról

A szokásos 40–50 perces előadások helyett ezen a napon 14 db., egyenként 15 perces referátum hangzott el, ezzel is érzékeltetni szeretttük volna az idők változását. Nem általános elvi megfontolásokat vagy netán felmérések, vizsgálatok eredményeit ismertették kollégáink, hanem saját konkrét tevékenységük, annak indítékai, módszerei és eredményei álltak a középpontban, vagyis gyors, feszes szövegek füzére került a hallgatóság elé, hogy átfogó képet alkothassunk az ilyen irányú hazai kezdeményezések legfontosabb jellemzőiről.

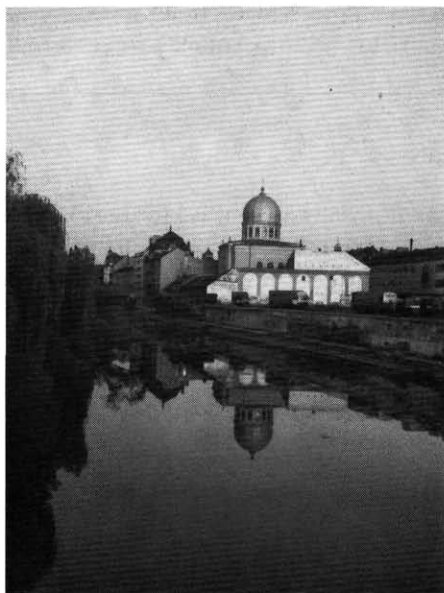
A hivatalos köszöntök után első érdemi előadó *Angyal Ágnes*, a megyei könyvtár munkatársa volt Debrecenből, aki csaknem másfél évtizedes távollét után került ismét könyvtárosi munkakörbe, ahol először is a segítséget várók és kérők arányának jelentős mértékű gyarapodását kellett tapasztalnia. Mint hangsúlyozta, a könyvtáros már azzal is sokat segít, ha együttérző érdeklődéssel meghallgatja a hozzá fordulókat. Természetesen az adódó feszültségek feloldásában a humor, a tapintat és a szeretet játssza a legnagyobb szerepet, s csakis a könyvtáros egyéni képességei, ambíciója alapján lehet dönteni, hogy a sokféle feladat közül a cigánygyerekek versmondó körét, az öregek klubját vagy a siketek és nagyothallók könyvtári gondozását vállalja magára az érintett szakember.

Hadházy Antal nyíregyházi református lelkész a cigányság integrációjának esélyeiről szólva a lelki, érzelmi testvériséghez, a szeretetben való integráláshoz vezető út gyakorlati tennivalóit sorolta: saját kultúrájuk megismertetésén át lehet eljutni azonosságtudatuk erősítéséhez, a „nincs ránk szükség, esélytelenek vagyunk” meggyőződés gyengítéséhez.

Egyházi befogadásuk sem ér véget a formális szertartások (keresztelés, konfirmáció) befejezésével, hanem a közös beszélgetések, az első kirándulás, az első nyaralás, olvasótábor megszervezése és a 4 szólamú Schütz kórusmű sikeres éneklése bizonyára maradandó élményt jelent a félánalfabéta, de valakihez már kötődő, őt önkéntelenül mintának, példának tekintő cigánygyerekek számára.

Varga Ágnes a helyi könyvtár olvasószolgálati osztályának vezetője amerikai tapasztalatairól számolt be. Mint elmondotta, az Egyesült Államok könyvtársainak 1993. évi közgyűlésén külön szekcióülélen tekintették át a könyvtár szociális funkciójával kapcsolatos rendkívül szerteágazó tevékenységek rendszerét.

„Ha munkát akarsz, gyere könyvtárba!” – jelszó nem csupán a reklám céljait szolgálja, de valódi tartalommal (telefonon, faxon hívható adatbázis, ahova a munkanélküli ingyen kerülhet be) bír, naponta ellenőrizhető, kipróbálható jó

Nagyvárád, zsidó templom

Marosvásárhely, vártemplom

tanács is egyúttal. Vakoknak, szellemi fogyatékosoknak speciális könyvek gar-
madáját adják ki és szerzik be a könyvtárak, siketeknek jelbeszéddel „szinkroni-
zált” videókazettát ingyen másolnak, a hajléktalanok kedvéért pedig esetenként
a könyvtár nyitvatartási idejét jelentősen megnövelik.

Elekes Eduárdné, közismertebben Mini, a Tolna Megyei Könyvtár igazgatója
saját, sokrétű kezdeményezéseiből két szílat ragadott ki: a mozgássérültek
ifjúsági klubját működtetik, továbbá megközelítően 150 megyei sorstársuk r-
szére levelező információs szolgálatot szerveztek (rendeletek, kedvezmények
ismertetése, életvezetési, mentálhigiénés tanácsok, könyvajánlás stb.) *Házi
Magdolna* vezetésével, illetve a *Viktorné Erdős Eszter* hidasi lelkész nő által
irányított, narkomán fiatalok gyógyítására alapított zsbrikpusztai Rehabilitációs
Otthon lakóival. Az utóbbi egy évben kialakult kapcsolat (szombatonként kirán-
dulásokat szerveznek mikrobusszal a megyei könyvtárba) történetét és tartalmát
ismertette. Mint hangsúlyozta, a napjainkban fokozódó szociális feszültségek
ellensúlyozása nem lehet pusztán pénz- és munkaügyi vagy egészségügyi feladat,
hanem az empátiával és jobbító szándékkal „áldott-vert” kollégáknak is bőven
jut tennivaló, s ráadásul „az ilyen könyvtáros nemcsak a hátrányos helyzetű
olvasókhoz jut közelebb, de valamennyi olvasóhoz, minden emberhez”.

Molnár Mária a szegedi Somogyi Könyvtárban működő vakok klubjának nem
szokványos, nem csupán a hangos könyvek beszerzését, szolgáltatását végző, 15
éves múltra visszatekintő tevékenységét ismertette. A kezdeményezés még *Lip-
painé* érdeme, másfél évtizede folyamatosan teszik mindazt, amivel a Csongrád
megyében élő 800 érintett személy – ennyien tagjai a Vakok és csökkentlátók
megyei szervezetének – életét, akármilyen kismértékben, de elviselhetőbbé
teszik. (Vetélkedő, kirándulás, megbarátkoznak a beszélő számítógéppel stb.)

Szó esett még a serdülők (*Magai M.*), a kismamák (*Gallyas G.*), és az idősek
(*Hucskó M.*) számára szervezett klubokról, a „könyvtámasz” lelkeségélszolgá-

latról (*Kövesd P.*), a segítőknék szóló tematikus bibliográfiákról (*Kapuvári Zs.*), valamint a családsegítő szolgálat és a könyvtár funkciójának összehasonlításáról (*Hordós L.*).

A folytatás?

Végül *Ágoston Ildikó*, a csákvári kórház könyvtárosaként a következő, ilyen témájú konferencia alaphangját is megütve, a legutóbbi időkig tabuként kezelt haldoklás tényére irányította figyelmünket. Mit tehet ilyen helyzetben az olvasással, könyvekkel foglalkozó szakember! És börtönök lakóival, a bevándorlókkal, a munkanélküliekkel, a veszélyeztetett gyerekekkel?

A délelőtti 120 fős hallgatóság még este 6 órakor sem lett sokkal kisebb, mert a gyors, rövid beszámolókat követő vita, melyben *Bartos Éva* továbbgondolásra ösztönző kérdései és *Maruszi József* kétkedése jelezte a szélső pontokat, nyilvánvalóvá tette, a megkezdett munkát folytatnunk kell. Nemcsak kinek, kinek a maga „őrhelyén”, de országos összefogással, a KMK-ban a hiányzó elemek tudatos beépítésével, egy képzés és továbbképzés céljait egyaránt szolgáló kötet összeállításával is.

Mindent összevetve az MKE két szekciója és a vendéglátó *Móricz Zsigmond* Megyei Könyvtár által szervezett konferencia summájaként egyetértően idézhetem *Hadházy Antal* záró megjegyzését: „mindaz, ami ma itt elhangzott, engem megerősített, akárcsak egy jó prédikáció”.

Nagy Attila

Híradás a könyvtári menedzsment és marketing szimpóziumról

A Könyvtári és Informatikai Kamara szeptember 28–29-én kétnapos tanácskozást szervezett a címben jelzett témákban, az Országos Széchényi Könyvtárban.

A tény, hogy Magyarországon is meghonosodott a két angol szó, egyrészt azt jelzi, hogy fontos területet jelölnek, másrészt, hogy ezekkel a dolgokkal leginkább az angolszász nyelvterületen foglalkoztak. A két fogalom jelentése módszerek összességét takarja: azt például, hogy a könyvtárakat miképpen kell irányítani, figyelembe véve az igényeket és a lehetőségeket, a követelményeket és a teljesítésüket gátló tényezőket; milyen célokat kell megvalósítaniuk és céljaikhoz milyen eszközöket kell

igénybe venniük; lehet-e és miképpen hatékonyra tenni a könyvtári munkát? És végül, de nem utolsó sorban, hol vannak az előnyei és a hátrányai ezeknek a módszereknek?

A nehéz gazdasági helyzetben nehéz a könyvtárak helyzete is. Újabb és újabb módszerekre van szükség, hogy megmaradjanak – a közművelődési könyvtárak esetében – és tovább fejlődjenek. Ennek tudatában szervezte a Kamara a tanácskozást, hogy segítse a könyvtárakat az átalakulás nehézségeinek megoldásában.

Az előadásokat a Manchester Metropolitan Egyetem Könyvtártudományi és Informatikai tanszékének és könyvtárának vezető munkatársai tartották, annak az országnak a szakér-

Torockói templom

tői, ahol Európában leghamarabb kezdtek foglalkozni a könyvtári menedzsmenttel és marketinggel.

Az előadások témái többek között a következők voltak: A könyvtári és információs menedzsment irányzatai és főbb kérdései Nagy-Britanniában; Könyvtári szolgáltatások hatékonyságának elemzése; Stratégiai tervezés; Az információs rendszerek kiválasztása és bevezetése; Az új információs technológiák és módszerek; A könyvtári szolgáltatások marketingje stb.

A kétnapos magyar nyelvű szimpóziumon 180 könyvtáros vett részt az ország minden részéből és minden könyvtártípusból. A tanácskozás sikerességét mutatta, hogy a második napon ugyanakkora volt az érdeklődés, mint az elsőn. Az előadásokat követő megbeszéléseken olyan, speciálisan minket érintő kérdések megválaszoló-

sára is adódott lehetőség, amelyekre a szakirodalom sem ad választ.

A szimpózium megrendezését támogatta a Művelődési és Közoktatási Minisztérium (*Gábor József* helyettes államtitkár nyitotta meg), a Magyar Kulturális Kamara, British Council és az Országos Széchényi Könyvtár.

Mind a hazai könyvtárosoktól, mind külföldi kollégáinktól úgy búcsúztunk, hogy – amennyiben támogatóink és a Kamara lehetőségei megengedik – marketing munka! – jövőre újra rendezünk ebben a témakörben tanácskozást azokról a kérdésekről, amelyek a magyar könyvtárosok számára fontosak, amelyek hozzájárulhatnak a jobb könyvtárakhoz, a könyvtárak jobb vezetéséhez vagy egész egyszerűen „csak” a változó világhoz való pontosabb, értékeket átmentő alakuláshoz.

Skaliczki Judit